

WAARNEMINGEN EN RINGVANGSTEN VAN WATERPIEPERS
(*Anthus spinoletta*) IN HET CORVERSBOS

Dick A. Jonkers

Binnen het werkgebied van de vogelwerkgroep is de Waterpieper altijd een soort geweest die niet ieder jaar voorkwam. De laatste jaren lijkt daar verandering in te komen. Tot de jaren zeventig werd de soort incidenteel gesignaleerd. Daarna nam het aantal waarnemingen toe, waarbij rond slaapplaatsen soms vele tientallen exemplaren werden waargenomen (Jonkers et al. 1987). De soort wordt de laatste decennia steeds meer gesignaleerd. De plaatsen waar hij geregeld wordt waargenomen hangen nauw samen met de plaatsen waar veldwaarnemers voorkomen die de soort goed kennen (SOVON 1987). Het grootste deel van de Waterpiepers werd gezien op slijkige of zandige oevers uit de omgeving van randmeren en de Vechtplassen. De nadruk wat het aantal waarnemingen en exemplaren betrof lag op de periode januari-april.

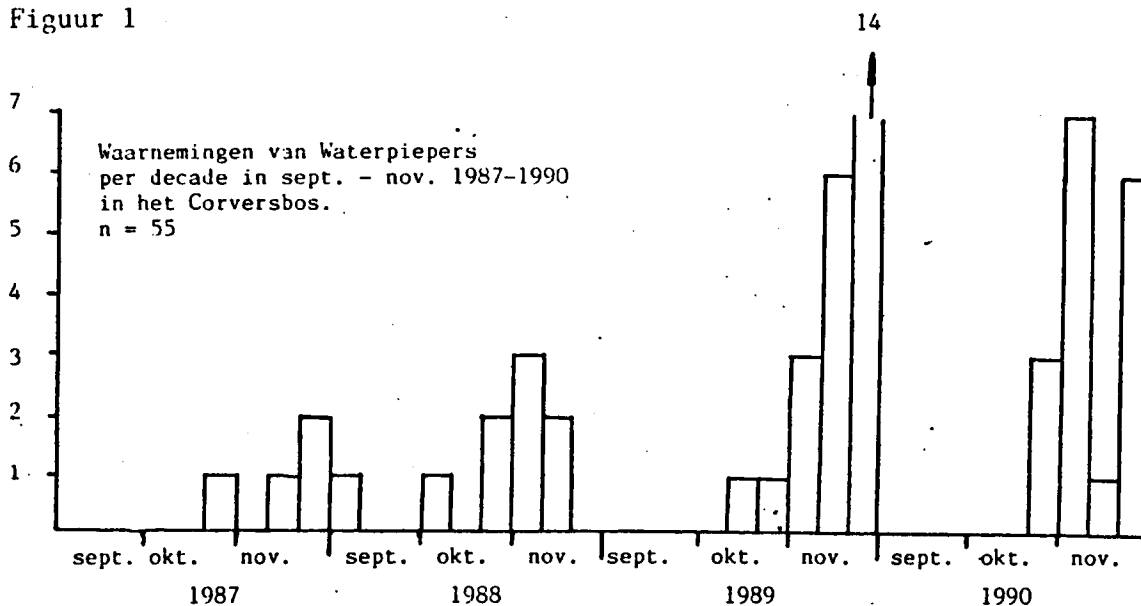
Telpost Corversbos

Sinds 1987 is er een trektelpost in het Corversbos bij Hilversum, waar elke woensdag en zaterdag van juli tot einde november vanaf een half uur vóór zonsopkomst tot 4½ uur daarna wordt geteld. Deze post ligt aan de zuidrand van de landgoederen, vrijwel op de overgang van het Gooi naar het Vechtplassengebied, niet ver van de bebouwing van Hilversum. De plaats waar wordt waargenomen ligt temidden van enkele akkers, omsloten door de landgoedbossen. Op de akkers worden granen, aardappels, boekweit en mais geteeld. Behalve de boekweit zijn of worden deze teelten in de trektijd geoogst. Speciaal voor het onderzoek heeft Natuurmonumenten, eigenaresse van het terrein, in 1990 een strook mais van enkele meters breed over de volle lengte van een akker laten staan. Om de doortrek van nachttrekkers te kunnen bepalen worden sinds 1990 in de mais en in een aangrenzende berkensingel met mistnetten vogels gevangen. Deze worden tegelijkertijd geringd.

Fenologie

Al in het eerste seizoen werd duidelijk dat er vrij regelmatig Waterpiepers over de telpost trokken of zich in de omgeving daarvan ophielden. Die indruk werd in de daarop volgende jaren bevestigd. De vroegste waarneming werd gedaan op 7 september 1988, toen een exemplaar overvloog. Meestal zette de trek pas in de eerste week van oktober in, waarna zij tot eind november werden waargenomen (Figuur 1). Of er daarna nog Waterpiepers doortrokken is onbe-

Figuur 1

kend, omdat de tellingen altijd eind november worden afgesloten. De september-waarneming is wel een hele vroege. Half oktober en bij uitzondering in het begin van deze maand wordt meestal als de periode vermeld waarin men de eerste trekkers mag verwachten (o.a. Nuytemans 1984, Wijker 1990). Engels (1988) stelde in Het Rijk van Nijmegen echter vast dat vroege trekkers al in september arriveerden. Bijlsma (1977) en Koning (1982) vermelden voor de grote rivieren en de Amsterdamse Waterleidingduinen bij Zandvoort respectievelijk de tweede decade van september en een gemiddelde eerste aankomstdatum van 22 september.

Aantallen

Per waarneming werd meestal één exemplaar gesignaleerd, soms waren het er twee en bij hoge uitzondering drie. Dit gegeven stemt overeen met Cramp (1988) die vermeldt dat de Waterpieper overwegend solitair en vrijwel nooit in groepjes van twee tot drie exemplaren trekt. Een topperiode was de laatste decade van november 1989 toen totaal veertien exemplaren doortrokken. Het hele trekseizoen gaf trouwens met een totaal van vijftientig exemplaren tot nu toe de toon aan, al mag het seizoen 1990 met zeventien exemplaren er ook zijn. De opmerkelijke najaarstrek van 1990 werd eveneens vastgesteld bij het ringstation Castricum in het Noordhollands Duinreservaat (Wijker 1990).

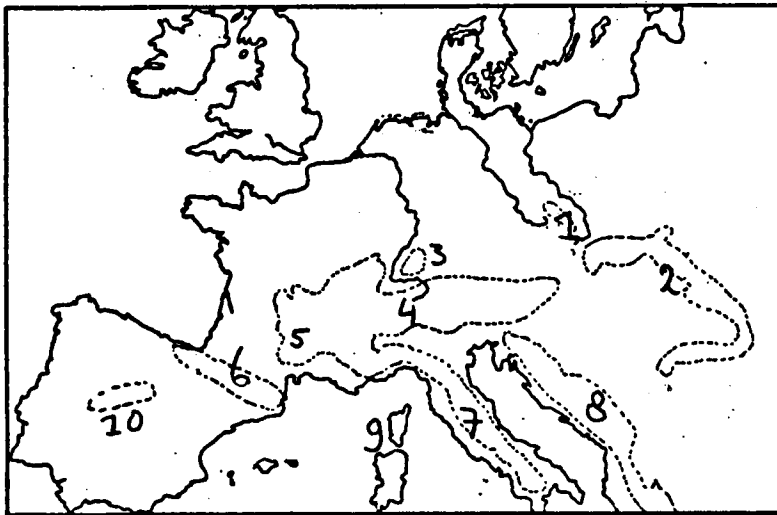
Slaapplaats of foerageergebied

Niet alle Waterpiepers werden overvliegend waargenomen. In een aantal gevallen waren zij op de akkers aanwezig, waarbij een keer werd opgemerkt dat zij in gezelschap van enkele Graspiepers verkeerden. Er werd nooit gezien dat zij daar invielen, mogelijk fungeerden de akkers of de onmiddellijke omgeving als overnachtingsplaats. Dit vermoeden wordt gevoed door de aanwezigheid in de strook mais die was blijven staan. Als slaapplaats wordt in de literatuur ruige vegetatie zoals riet, biezen en pijpestrootje genoemd (o.a. Geelhoed 1989, De Kroon 1976, Nuytemans 1984, Pätzold 1984). Voorzover dat uit de beschrijvingen valt op te maken, gaat het dan om overwinterende Waterpiepers en niet om exemplaren die op trek zijn. Het zou trouwens bijzonder interessant zijn om te weten of er verband is tussen de trek en de aankomst op de overwinteringsplaatsen. Daarvan waren er in de jaren tachtig bij de Stichtse Brug (Huizen), Breukeleveense Kooi bij Loosdrecht en bij Maarssen bekend (Van Dort 1985, Jonkers et al. 1987).

Trekrichting

Alle exemplaren die overtrokken of wegvlogen van de akkers hadden zuid-west als trekrichting. Uit waarnemingen van de Vogelwerkgroep Castricum blijkt dat vrijwel alle Waterpiepers tijdens de najaarstrek in zuidelijke richting vliegen (Wijker 1990). In De Fraine (1981) wordt melding gemaakt van ornithologen die een zuidwestelijke trek aangeven. Waterpiepers zijn echter broedvogels van gebergten in Zuid- en Centraal-Europa (zie figuur 2). De overwinteringsgebieden liggen daar en in het laagland. Pätzold (1984) noemt de lijn Szczecin-Bremen-Amsterdam als noordgrens van het overwinteringsgebied. Op grond van deze gegevens zou men eerder een noord-oostelijke dan een zuid tot zuid-westelijke trekrichting verwachten. Wijker (1990) uit de veronderstelling dat de zuidelijk trekkende vogels uit de broedgebieden in de Sudeten en de Karpaten via de Alpe en Oder trokken. Daarna zouden zij via de Oostzee, Denemarken en de Noordzee afbuigen. Hoewel Scandinavië het broedgebied van de Oeverpieper is, is er een melding van een broedgeval in Noorwegen (Wielewaal 39:331). In dit kader zou ook de waarneming passen van 7 exemplaren op 22 september 1990 op de golfbaan bij Falsterbo in Zweden (Jonkers 1990). Zou de Waterpieper inmiddels ook in de bergen van Scandinavië broeden of waren dit toevallige waarnemingen? Het patroon van zuidelijke trekkers zou hieruit verklaard kunnen worden.

Figuur 2. Broedgebieden van de Waterpieper in Europa (bewerkt naar Wijker 1990)

1. Sudeten
2. Karpaten
3. Beierse Alpen
4. Alpen
5. Centraal Plateau
6. Pyreneeën
7. Apenijnen
8. Dinarische Alpen
9. Corsica
10. Castilliaans scheidingsgebergte

Ringvangsten

Tijdens de pogingen om doortrekkende vogels voor ringonderzoek te bemachtigen en inzicht te krijgen in doortrek van nachttrekkers werden twee Waterpiepers gevangen. Beide keren was dat in de strook mais die Natuurmonumenten speciaal voor dit doel had laten staan. De eerste vangst vond plaats op 7 november 1990, de tweede op 20 november 1990. Van beide vogels werden alle kenmerken genoteerd en maten opgenomen. In de hand vielen onmiddellijk de grootte, het lijsterachtige uiterlijk en de bruinzwart gekleurde poten op. Verder de grauw tot grijsbruine bovenzijde met witachtig geschulpte vleugeldekenveren, de geelwitte borst die ook lijsterachtig leek door de bruine streepjes en de vuilwitte onderzijde. Deze veldkenmerken zijn ook bij op de grond zittende vogels goed waarneembaar. De buitenste staartpen van beide vogels had een witte buitenvlag; de op één na buitenste een wit puntje (Figuur 3). De vleugellengtes bedroegen respectievelijk 91 en 92 mm, wat er op zou duiden dat het beide mannetjes waren (Bub 1981). Omdat er slechts maten van twee vogels beschikbaar waren is het niet mogelijk de herkomst vast te stellen. Mogelijk zullen hopelijk toekomstige vangsten leren of dit oostelijke (Sudeten, Karpaten), Centraal Europese (Alpen) of nog zuidelijker Waterpiepers zijn.

Figuur 3. Buitenste staartpennen van twee gevangen Waterpiepers in het Corversbos (A ex. van 10-11, B ex. van 7-11)

Literatuur

- Bijlsma R 1977. Voorkomen en oecologie van *Anthus spinoletta spinoletta* en *A.s.littoralis* in de uiterwaarden van de Rijn bij Wageningen. *Limosa* 50 : 127-136.
- Bub H. 1981. Stelzen, Pieper und Würger. Ziemsen, Wittenberg Lutherstad.
- Cramp S. 1988. The birds of the Western Palearctic Vol.5. Tyrant Flycatchers and Thrushes. Oxford University Press, Oxford/New York.
- Dort J. van. 1985. De Waterpieper in de Bethunepolder in de winter van 1983/1984. *De Kruisbek* 28(1):1-4.
- Duin G. van & E.Wijmenga. 1985. Over het voorkomen van Waterpieper en Oeverpieper in Friesland. *Vanellus* 38(4):102-103.
- Engels L. 1988. De Waterpieper in het Rijk van Nijmegen e.o. *De Mourik* 14(1):1-47.
- Fraine R.de. 1981. Voorkomen en trekgedrag van de Waterpieper *Anthus spinoletta spinoletta* in West-Europa. *De Wielewaal* 47(6):242-245.
- Geelhoed S. 1989. Overnachtende Waterpiepers in oeverland De Liede, winter '88-'89. *De Fitis* 25(4):185-189.
- Glutz von Blotzheim U., K.M.Bauer & E.Bezzel 1985. Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 10. Akademische Verlagsgesellschaft Wiesbaden :677-719.
- Herroelen P. 1974. De kenmerken van de drie ondersoorten van de Oeverpieper (*Anthus spinoletta*). *De Wielewaal* 40:293-294.
- Jonkers D.A., R.Kole & J.Taapken. 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. *VWG Het Gooi en Omstreken Hilversum* : 271-272.
- Klaveren A.J.van. 1988. Verslag van een proeftelling van vogeltrek over de telpost 'Corversbos' in de herfst van 1987. *VWG Het Gooi en Omstreken. Uitgave* 56:39.
- Klaveren A.J. van. 1989. Verslag van de tellingen van vogeltrek over de telpost 'Corversbos' in de herfst van 1988. *VWG Het Gooi en Omstreken. Uitgave* 65:58.
- Klaveren A.J.van. in voorbereiding. Verslag van de tellingen van vogeltrek over de telpost 'Corversbos' in de herfst van 1989.
- Klaveren A.J.van. in voorbereiding. Verslag van de tellingen van vogeltrek over de telpost 'Corversbos' in de herfst van 1990.
- Koning F.1982. Over fenologie en biometrie van Oever- en Waterpieper *Anthus spinoletta*. *Limosa* 55: 115-120.
- Kroon G.H.de. 1976. Over vangsten en Porseleinhoentjes, een Cetti's zanger en Waterpiepers. *De Levende Natuur* 79:140-142.
- Nuytemans H. 1984. Kennismaking met de Waterpieper *Anthus spinoletta spinoletta* in het overwinteringsgebied. *De Wielewaal* 50:388-396.
- Pätzold R.1984. Der Wasserpieper. Ziemsen Verlag. Wittenberg Lutherstadt.
- Sluiters J.E.1975. *Prisma Vogelboek*. Het Spectrum Utrecht/Antwerpen : 159.
- SOVON. 1987. *Atlas van de Nederlandse Vogels*. Arnhem.
- Voous K.H.1950. *Atlas van de Europese Vogels*. Elsevier Amsterdam/Brussel : 191, 207.
- Wijkér A. 1990. Opmerkelijke najaarstrek van de Waterpieper (*Anthus spinoletta spinoletta*) te Castricum. *De Graspieper* 10(1):8-12.

